

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української мови та словесності

УКРАЇНСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ:
ПРАКТИКУМ

Наказом ректора РДГУ
від 15.05.2025 № 10/2025-10
у складі кафедри української мови та словесності
у складі кафедри української мови та словесності
у складі кафедри української мови та словесності

Рівне – 2025

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра української мови та славістики

Павлюк Н. П.

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ:
ПРАКТИКУМ**

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти ОС «бакалавр»
у галузі знань F «Інформаційні технології»
за спеціальністю F 2 Інженерія програмного забезпечення
факультету математики та інформатики РДГУ

Рівне 2025

УДК 811.161.2(075.8)

П 12

*Рекомендовано до друку
на засіданні навчально-методичної комісії філологічного факультету РДГУ
(протокол № 7 від 18 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Вітюк Валентина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Чеберяк Анна Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету

Розробник:

Павлюк Наталія Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови та славістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Павлюк Н. П. Українська мова (за професійним спрямуванням) : практикум : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти ОС «бакалавр» у галузі знань F «Інформаційні технології» за спеціальністю F 2 Інженерія програмного забезпечення факультету математики та інформатики РДГУ. Рівне, 2025. 150 с.

Практикум укладено відповідно до програми курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Він складається з трьох модулів і призначений для систематизації, узагальнення та закріплення знань із усіх розділів курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», набуття навичок усного й писемного професійного спілкування відповідно до літературних норм.

Навчально-методичний посібник може бути використаний під час практичних занять, самостійної підготовки до них, орієнтир у підготовці до тематичного, модульного й рейтингового (підсумкового) контролю з дисципліни.

Для здобувачів вищої освіти ОС «бакалавр» спеціальності F 2 Інженерія програмного забезпечення факультету математики та інформатики РДГУ, викладачів закладів вищої освіти та всіх, хто прагне підвищити рівень україномовного професійного спілкування.

©Павлюк Н. П., 2025 рік

©РДГУ, 2025 рік

Передмова.....	4
-5	
Програма.....	навчальної
дисципліни.....	6-8
Практичне заняття № 1 й опорний матеріал до нього.....	9-15
Практичне заняття № 2 й опорний матеріал до нього.....	16-20
Практичне заняття № 3 й опорний матеріал до нього.....	21-44
Практичне заняття № 4 й опорний матеріал до нього.....	45-54
Практичне заняття № 5 й опорний матеріал до нього.....	55-62
Практичне заняття № 6 й опорний матеріал до нього.....	63-72
Практичне заняття № 7 й опорний матеріал до нього.....	73-82
Практичне заняття № 8 й опорний матеріал до нього.....	83-95
Практичне заняття № 9 й опорний матеріал до нього.....	96-102
Практичне заняття № 10 й опорний матеріал до нього.....	103-111
Практичне заняття № 11 й опорний матеріал до нього.....	112-115
Практичне заняття № 12 й опорний матеріал до нього.....	116-124
Практичне заняття № 13 й опорний матеріал до нього.....	124-132
Практичне заняття № 14 й опорний матеріал до нього.....	132-139
Практичне заняття № 15 й опорний матеріал до нього.....	140-146
Рекомендована	
література.....	147-149

Передмова

Предметом вивчення практичного курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є сучасна українська літературна мова професійної сфери.

Основна **мета дисципліни** – сформувати національно-мовну особистість, ознайомити здобувачів у галузі інформаційних технологій з нормами сучасної української мови в професійному спілкуванні, із основними вимогами до складання та оформлення професійних документів, навчити їх професійного мовлення, збагатити словник термінологічною, фаховою лексикою; підвищити загальномовний рівень майбутніх фахівців інженерії програмного забезпечення, формувати практичні навички ділового усного і писемного спілкування в колективі, у соціумі, розвивати комунікативні здібності.

Програму дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» складено відповідно до Державних стандартів гуманітарної освіти в Україні.

Основні завдання дисципліни – сформувати:

- мовну компетенцію майбутніх фахівців інформаційних технологій, що містить знання і практичне оволодіння нормами літературної професійної мови;
- навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні;
- уміння і навички оптимальної мовної поведінки у професійній сфері;
- стійкі навички усного й писемного мовлення, зорієнтованого на професійну специфіку;
- навички формування фахової термінології, редагування, корегування та перекладу наукових текстів.

Здобувачі повинні знати:

- значимість вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)»;
- особливості стилів та жанрів сучасної української літературної мови;
- поняття «літературна мова», «мовна норма», функції мови;
- основні умови ефективного мовленнєвого спілкування, композицію публічного виступу;
- прийоми мислення, вимоги до мовлення і мислення, як правильно читати й осмислювати прочитане;
- сутність, види, завдання етики ділового спілкування, етичні норми та нормативи;
- основні функції, рівні ділового спілкування, міжособові стосунки;
- мову професії, термінологію свого фаху, джерела поповнення лексики сучасної української літературної мови;
- особливості використання багатозначних слів, паронімів та омонімів у професійному мовленні, правила написання складноскорочених слів, аббревіатур, скорочень програмної інженерії;

- основні правила українського правопису;
- синтаксичні аспекти професійного мовлення, основні форми викладу матеріалу, структуру речень і словосполучень, труднощі узгодження підмета з присудком;
- призначення, кваліфікацію документів, вимоги до складання та оформлення різних видів документів та правил їх оформлення.

Здобувачі у галузі інформаційних технологій повинні вміти:

- здійснювати регламентування спілкування, застосовувати орфоепічні та акцентологічні норми української літературної мови в усному спілкуванні, доречно використовувати моделі звертання, привітання, ввічливості;
- володіти різними видами усного спілкування; готуватися до публічного виступу;
- знаходити в тексті й доречно використовувати в мовленні власне українську та іншомовну лексику, термінологічну лексику та виробничо-професійні, науково-технічні професіоналізми; користуватися словником іншомовних слів, термінологічними словниками та довідковою літературою;
- знаходити в тексті й доречно використовувати у професійному мовленні синоніми, омоніми, пароніми; користуватися різними видами словників;
- перекладати тексти українською мовою, використовувати термінологічні двомовні словники, електронні словники;
- правильно записувати числівники та цифрову інформацію в професійних текстах; узгоджувати числівники з іменниками;
- правильно використовувати найпоширеніші дієслівні форми у професійному спілкуванні, користуватися додатковою літературою;
- правильно вживати прийменникові конструкції у професійних текстах, перекладати прийменникові конструкції українською мовою; користуватися довідковою літературою;
- користуватися синтаксичними нормами у професійному спілкуванні;
- правильно використовувати синтаксичні конструкції при складанні документів.

Мовна професійна компетенція – це сума систематизованих знань норм і правил літературної мови, за якими будуються правильні мовні конструкції та повідомлення за фахом.

Мовленнєва професійна компетенція – це система вмінь і навичок використання знань під час фахового спілкування фахівців у галузі інформаційних технологій для передавання відповідної думки.

Грунтуючись на мовній компетенції, вона виявляється у сформованості вмінь послуговування усною й писемною літературною мовою, багатством її виражальних засобів відповідно до літературних норм.

Комунікативна професійно орієнтована компетенція – це система знань, умінь і навичок, потрібних для ефективного спілкування: володіння сумою знань про мову, вербальні й невербальні засоби спілкування,

культуру, національну своєрідність суспільства й уміння застосовувати ці знання в процесі спілкування.

Отже, професійна комунікативна компетенція репрезентує професійні знання, уміння і навички спілкування фахівців інженерії програмного забезпечення.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного мовлення фахівців інженерії програмного забезпечення

Тема 1. Вступ, державна мова – мова професійного спілкування

Поняття національної, державної та літературної мови. Найістотніші ознаки літературної мови. Новий правопис української мови. Мова професійного спілкування фахівців інженерії програмного забезпечення. Мовні норми. Мовне законодавство та мовна політика в Україні. Державотворча роль мови. Мова як засіб пізнання, мислення, спілкування. Функції мови. Стилi і типи мовлення. Літературна мова. Мовна норма. Види норм. Правопис. Орфографічні норми сучасної української літературної мови. Морфологічні норми сучасної української літературної мови, варіанти норм. Синтаксичні норми сучасної української літературної мови.

Тема 2. Основи культури української мови

Мова і культура мовлення в житті професійного комунікатора. Комунікативні ознаки культури мовлення. Комунікативна професіограма фахівця інженерії програмного забезпечення. Словники у професійному мовленні. Роль словників у підвищенні мовленнєвої культури фахівців інженерії програмного забезпечення. Культура фахового мовлення. Культура мови. Культура мовлення під час дискусії. Мова і професія.

Тема 3. Нормативність фахового мовлення фахівця інженерії програмного забезпечення

Особливості українського правопису. Орфоепічні норми.

Правопис прізвищ, імен та по батькові в українській мові. Правопис складних іменників, прикметників, прислівників. Особливості використання іменників, займенників, прикметників, числівників, дієслів, прийменників у професійному мовленні.

Синтаксичні структури. Розповідна форма; прямий порядок слів; інфінітивні конструкції; дієприкметникові та дієприслівникові звороти; однорідні члени речення; вставні слова й словосполучення; керування й узгодження присудка з підметом.

Тема 4. Мовний етикет. Стандартні етикетні ситуації. Парадигма мовних формул

Поняття етикету. Мовний, мовленнєвий і спілкувальний етикет. Стандартні етикетні ситуації. Парадигма мовних формул.

Знайомство без посередника і з посередником. Використання словесних формул у процесі знайомства. Уживання словесних формул для висловлення власного погляду.

Комплімент, схвалення, засоби для пом'якшення вимови. Зауваження. Вибір вітальних формул. Словесні засоби для висловлення сумніву, співчуття. Чинники визначення віку мовця за мовними формулами.

Тема 5. Стилi сучасної української літературної мови у професійному

спілкуванні

Поняття «мовного стилю». Функціональні стилі української мови та сфери їх застосування: розмовний, офіційно-діловий, науковий, конфесійний, художній, епістолярний стиль. Основні ознаки функціональних стилів. Підстили наукового стилю. Професійна сфера як інтеграція офіційно-ділового, наукового і розмовного стилів. Поняття «текст». Текст як форма реалізації мовленнєво-професійної діяльності; основні елементи, ознаки тексту.

Змістовий модуль 2. Професійна комунікація фахівців інженерії програмного забезпечення

Тема 6. Спілкування фахівців інженерії програмного забезпечення як інструмент професійної діяльності

Спілкування і комунікація. Функції спілкування. Види і форми спілкування. Етапи спілкування. Критерії виокремлення видів спілкування. Мова, мовлення і спілкування. Учасники офіційного спілкування. Невербальні засоби спілкування. Гендерні аспекти спілкування. Поняття ділового спілкування.

Тема 7. Точність і доречність мовлення. Складні випадки слововживання. Пароніми та омоніми. Вибір синонімів

Багатозначні слова. Синонімічний вибір слова. Словники синонімів та паронімів, правила, користування. Пароніми та омоніми у мові фахівців інженерії програмного забезпечення.

Складносполучені слова, аббревіатура та графічні скорочення. Аббревіатури загальноновживані та вузькоспеціальні у тексті (граматичні форми).

Тема 8. Риторика і мистецтво презентації

Риторика. Мистецтво аргументації. Презентація як різновид публічного мовлення. Культура сприймання публічного виступу. Види запитань. Вимоги щодо мовлення сучасного оратора. Доповідь, презентація її види. Особливості усного спілкування. Індивідуальні та колективні форми фахового спілкування. Функції та види бесід. Співбесіда з роботодавцем. Етикет телефонної розмови. Етичні питання використання мобільних телефонів. Майстерність публічного виступу. Види підготовки до виступу. Мовна думка. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики. Поняття етики ділового спілкування, її предмет і завдання. Основні види ділового спілкування: публічний виступ, ділова бесіда, службова нарада та переговори. Основні правила ділового спілкування. Мовленнєвий етикет. Правила спілкування фахівця при проведенні зустрічей, переговорів, прийомів та по телефону.

Тема 9. Форми колективного обговорення професійних проблем фахівців інженерії програмного забезпечення

Мистецтво перемовин. Збори як форма прийняття колективного

рішення, їх види. Нарада, її види. Підготовка учасників до наради. Правила дотримання наради. Ділові перемовини. Дискусія. Дебати, етапи проведення дебатів. Візитна картка, її види. Способи використання візитних карт.

Тема 10. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації

Класифікація документів, їх функції. Національний стандарт України. Письмові документи. Вимоги до змісту та розташування реквізитів. Вимоги до бланків документів. Оформлювання сторінки. Вимоги до тексту документа. Формуляр. Гриф. Бланк. Документ – основний вид ділового мовлення. Загальні вимоги до складання документів. Види документів та їх класифікація. Правила оформлення сторінки. Вимоги до тексту документа. Реквізити документів та вимоги до їх написання. Документи щодо особового складу: автобіографія, характеристика, накази щодо особового складу, резюме, заява. Довідково-інформаційні документи. Види службових листів. Ділове листування. Вимоги до офіційного листування. Етикет ділового листування.

Змістовий модуль 3. Наукова комунікація як складник фахової діяльності фахівців інженерії програмного забезпечення

Тема 11. Українська термінологія у професійному спілкуванні

Термін та його ознаки. Термінологія як система. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія. Способи творення термінів. Багатозначність терміна, термінізація загальнонавчаних слів у термінотворенні. Проблеми сучасного термінознавства. Роль синонімів в термінологічних системах. Місце інтернаціональних термінів у системі термінів національних мов. Терміни і термінологія. Лексика за сферою вживання. Термінологічна і професійна лексика, її відмінність від загальнонавчаної. Типи термінологічних словників (відповідно до фаху). Складні випадки слововживання. Пароніми та омоніми. Багатозначні слова і контексти. Синонімічний вибір слова. Складноскорочені слова, аббревіатури та графічні скорочення.

Тема 12-14. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні

Термін «науковий стиль». Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки, підстилі наукового стилю. Оформлювання результатів наукової діяльності. План, тези, конспект – як важливі засоби організації розумової праці. Основні правила вживання слів та словоформ у науковому стилі.

Робота економічного кібернетика. Анотування і реферування наукових текстів. Основні правила бібліографічного опису джерел, оформлювання покликань. Стаття як самостійний науковий твір.

Вимоги до використання та оформлення курсової, кваліфікаційної роботи. Вимоги до рецензії. Відгук. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні.

Тема 15. Переклад і редагування наукових текстів

Форми і види перекладу. Типові помилки під час перекладу наукових текстів українською мовою. Вибір синонімів під час перекладу. Переклад термінів. Особливості редагування наукового тексту. Найпоширеніші синтаксичні помилки у наукових текстах та шляхи їх уникнення. Калька. Шляхи уникнення калькування. Правила в доборі синонімів під час редагування наукових текстів. Переклад і редагування наукових текстів.

ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Практичне заняття № 1

Тема. Державна мова – мова професійного спілкування

План

1. Поняття національної та літературної мови.
2. Найістотніші ознаки літературної мови.
3. Мова професійного спілкування фахівців інженерії програмного забезпечення.
4. Мовні норми.
5. Мовне законодавство та мовна політика в Україні.

Рекомендована література:

1. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Київ : Центр учбової літ., 2019. 622 с.
2. Загнідко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення : професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 480 с.
3. Законодавчі та нормативно-стильові основи професійного спілкування : навч. посібник / Л. Є. Гапонова, В. М. Голенко, Н. В. Леонова та ін. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2014. 55 с.
4. Коцюбовська Г. А., Гапонова Л. Є. Практичний курс з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей. Дніпро : Біла К. О., 2018. 38 с.
5. Михайлюк В. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. Київ: ВД Професіонал, 2013. 496 с.
6. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні : модуль. Курс : навч. посіб. для студентів вузів. 4-те вид. Київ : Центр учбової літ., 2019. 592 с.
7. Основи культури фахової мови : навч. посіб. / укл. : Г. А. Коцюбовська, Н. А. Баракатова. Дніпро : НМетАУ, 2018. 36 с.
8. Полтавська О. М. Вивчення української мови (за професійним спрямуванням) : теоретичний і практичний аспекти : навч. посіб. Алчевськ : ДонДТУ, 2012. 189 с.
9. Черемська О. С., Сухенко В. Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник. Харків : ХНЕУ ім. Сємена Кузнеця, 2018. 435 с.

Опорний матеріал до теми

Ключові поняття: мова професійного спілкування, літературна мова, мовні норми, мовна, мовленнєва, комунікативна компетенція, професійна мовнокомунікативна компетенція, мовна політика, мовна ситуація.

Готуючи теоретичний матеріал, варто врахувати те, що мова є однією з найістотніших ознак нації і реально існує як мовна діяльність членів відповідної етнічної спільноти. Українська мова – єдина національна мова

українського народу. Відповідно до статті 10 Конституції України, прийнятої Верховною Радою 28 червня 1996 року, українська мова є державною мовою в Україні. **Державна мова** – це закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики.

На ґрунті української національної мови формується і розвивається українська літературна мова. Як одна з форм національної мови вона існує поряд з іншими її формами – діалектами (територіальними і соціальними), просторіччям, мовою фольклору. **Літературна мова** – це унормована, регламентована, відшліфована форма існування загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей. Вона вважається найвищою формою існування мови. Літературна мова має такі **ознаки**: унормованість (тобто наявність усталених мовних норм, – найбільш поширених, уніфікованих зразків репрезентації мовної системи), уніфікованість (стандартність), наддіалектність (полягає в тому, що літературна мова, на відміну від територіальних діалектів, функціонує без будь-яких обмежень на всій території України), поліфункціональність (маючи усну й писемну форму вираження, літературна мова охоплює всі сфери комунікативної практики суспільства за допомогою мовновиражальних засобів), стилістична диференціація (розвинена система стилів).

Сучасна українська літературна мова сформувалася на основі південно-східного наріччя, ввібравши в себе деякі діалектні риси інших наріч. Зачинателем нової української літературної мови був І. П. Котляревський – автор перших великих художніх творів українською мовою, а основоположником сучасної української літературної мови справедливо вважають Тараса Григоровича Шевченка. Саме він уперше своєю творчістю підніс її на високий рівень суспільно-мовної і словесно-художньої культури, заклав підвалини для розвитку в ній наукового, публіцистичного та інших стилів української мови. У мові творів Шевченка знайшли глибоке відображення народнопоетична творчість, уснорозмовні форми народної мови.

Отже, **фахова мова** – це сукупність усіх мовних засобів, якими послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері. Її особливості залежать від мети, ситуації професійного спілкування, особистісних рис комуніканта і реципієнта (мовної компетенції, віку, освіти, рівня інтелектуального розвитку). У професійному мовленні треба дотримуватися загальноприйнятих мовних норм, стандартів, адже унормованість – головна ознака літературної мови.

Мова професійного спілкування фахівців інженерії програмного забезпечення має комплексний характер, поєднуючи загальнонаукову термінологію, спеціалізовані технічні поняття та міжнародні аббревіатури. Вона формується на основі англійської мови, що є глобальним стандартом у

сфері IT, адже більшість документації, програмних бібліотек, систем керування проєктами та наукових публікацій створюються саме англійською. Водночас у локальному професійному середовищі (зокрема в Україні) активно використовується українська термінологія, адаптована до міжнародних стандартів, що сприяє єдності науково-освітнього простору та розвитку власної технічної культури.

Основою такого спілкування є чіткість, однозначність та стандартизованість. Фахівці користуються системою понять, що описують життєвий цикл програмного забезпечення (SDLC), моделі та архітектури ПЗ, інструменти тестування (QA, TDD), а також методології управління проєктами (Agile, Scrum, DevOps). Аббревіатури та терміни слугують засобом швидкої та ефективної комунікації в команді, особливо у міжнародних проєктах, де важливо уникати різночитань і забезпечувати однакове розуміння завдань усіма учасниками.

Водночас професійна мова інженерії програмного забезпечення виходить за межі суто технічного спілкування і охоплює етичний, правовий та управлінський аспекти. До неї входять поняття, пов'язані з кібербезпекою, захистом персональних даних (GDPR), академічною доброчесністю, а також навички міжкультурної комунікації, необхідні для глобальної співпраці. Таким чином, мова професійного спілкування інженерів-програмістів є не лише інструментом опису технічних процесів, але й важливим чинником інтеграції у світовий науковий та виробничий простір.

Мовна норма – уніфіковані, традиційні, найбільш поширені, свідомо фіксовані стандарти реалізації мовної системи, обрані в процесі суспільної комунікації. Мовна норма є ознакою літературної мови. **Літературна мовна норма** – усталені, загальноприйняті правила, регламентації, зразки вживання мовних засобів у писемній і усній формі спілкування. Результатом визнання літературних норм є їх кодифікація у словниках і граматиках, що фіксують усталені мовні явища.

Мовна політика – це система заходів (політичних, юридичних, адміністративних), спрямованих на регулювання мовних відносин в державі, зміну чи збереження мовної ситуації в державі. Якщо говорити про функціонування літературної мови, то варто згадати і про мовну політику, яка є частиною національної політики. Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права розробила концепцію державної мовної політики. Концепція державної мовної політики – це система засадничих нормативних постанов, які ґрунтуються на компетентному оцінюванні мовної ситуації в Україні, і якими мають керуватися органи державної влади та органи місцевого самоврядування у своїй практичній діяльності, регулюючи суспільні відносини в мовній царині. Пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження і розвиток української мови – головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення. Правовою основою для здійснення державної мовної політики в Україні є Конституція України (ст. 10), Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 року щодо застосування державної мови органами державної

влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України. Задекларованість державного статусу української мови є важливим механізмом її захисту, а також повноцінним та незворотним утвердженням в усіх сферах суспільного життя. Державна мовна політика на сьогодні має дотримуватися таких пріоритетних напрямків: 1) привести мовне законодавство і практику його застосування у сувору відповідність з Конституцією України та Рішенням Конституційного Суду України; 2) утвердити українську мову як державну в усіх сферах суспільного життя на всій території України; 3) створити незалежну нормативну базу підтримки і пільг для україномовних ЗМІ; 4) виробити дієві засоби захисту від актів зовнішньої мовно-культурної експансії та публічної дискредитації української мови; 6) сприяти розвитку мов національних меншин; 7) сприяти підвищенню загальної культури громадян України.

БЛОК САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте зміст поняття «мова».
2. Розкажіть про українську мову професійного спрямування як навчальну дисципліну, зміст і завдання її.
3. Розкрийте зміст терміна «українська літературна мова». Якими ознаками відрізняється літературна мова від загальнонародної національної?
4. Розкажіть про мову професійного спілкування фахівців інженерії програмного забезпечення.
5. Дайте визначення мовної норми, назвіть різновиди мовних норм.
6. Назвіть словники, що фіксують орфографічні норми.
7. Який статус має українська мова в сучасній Україні.
8. Розкажіть про мову і мовленнєву професійну компетенцію.

Практичні завдання

Завдання 1. Прочитайте текст, з'ясуйте, що є важливим для ділової людини у досягненні успіху

Вибір професії передбачає вільне володіння українською літературною мовою взагалі та мовою певної професії зокрема, забезпечення високого рівня культури мовлення. Сучасна ділова людина має пам'ятати, що вона представляє молоду державу на світовому рівні й розбудовує її, а мова будь-якої держави – це її візитівка. З нами говоритимуть на рівних лише тоді, коли ми доведемо словом і ділом, що Україна спроможна посісти належне їй місце в Європі й у світі як держава, громадяни якої себе поважають, усвідомлюють себе народом, покликаним самою історією відродитися і гідно увійти в цивілізований світ. І державна мова в цьому процесі відіграє дуже важливу роль. «Яка мова, така й рада», – засвідчує народна мудрість. Корисно дослухатися і до думки корифеїв, зокрема видатного українського мовознавця О. Потебні, який ще в минулому столітті пророче сказав: «Денаціоналізація (українства) зводиться до поганого виховання; до моральної хвороби; до неповного користування наявними засобами

сприймання, засвоєння, впливу; до послаблення енергії думки; до мерзенності запустіння на місці витіснених, але нічим не замінених форм свідомості; до послаблення зв'язку молодих поколінь з дорослими, що замінюється лише слабким зв'язком з чужими; до дезорганізації суспільства, аморальності, спідлення».

Сьогодні відкриваються можливості для зміцнення й розбудови української державності. Це означає розширення перспектив для ділової співпраці, передусім для тих, хто поділяє Шевченкову пересторогу: «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь» (З посібника).

Завдання 2. *Ознайомтесь із позицією І. Дзюби щодо проблеми культури української мови на сучасному етапі. Доповніть її кількома аспектами власного бачення проблеми. Свою думку обґрунтуйте*

Питання культури мови – це проблема, що так чи інакше наявна в будь-якій національній спільноті і буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, узагалі людей, не байдужих до виражальних можливостей слова або до престижу своєї мови. Адже літературна мова в усіх народів відрізняється від розмовної, «народної» і потребує постійного дбайливого догляду, культивування.

Але в Україні питання культури української мови стояло і стоїть принципово інакше, ніж у національно «благополучних» суспільствах, бо його драматичним тлом є багатостраждальна історія нашої мови взагалі, століття прямих заборон і переслідувань або більш чи менш прихованого підступного витіснення її з публічного вжитку, величезний мартиролог людей, які за неї обставали і за це постраждали.

Та й сьогодні, в незалежній Українській державі, питання про культуру повсякденного мовлення українців, на жаль, не втратило свого драматизму. Воно не зводиться до клопотів професійного вдосконалення мовців, як у «нормальних» суспільствах, а стосується долі рідної мови взагалі, а ще є частиною ширшого питання про масштаби і якість суспільного функціонування української мови (за матеріалами сайту <http://ponomariv-kulturaslova.wikidot.com>).

Завдання 3. *Прочитайте текст, назвіть основні функції та особливості мови професійного спілкування*

Специфіка мови професійного спілкування

Мова професійного спілкування є поліфункціональною підсистемою літературної мови і виконує загальномовні та специфічні функції. Такими функціями є:

- 1) номінативна (називання фахових реалій і понять);
- 2) пізнавальна (знаряддя й спосіб фахового пізнання, запам'ятовування, оволодіння фаховим досвідом);
- 3) аксіологічна (фахове та морально-етичне оцінювання);
- 4) комунікативна (спілкування в професійній сфері);
- 5) культуросна (збереження й передавання фахових знань і

культури професійного спілкування);

б) естетична (мовностилістична довершеність текстів) та ін.

В основу мови професійного спілкування покладена сучасна літературна мова. Проте в конкретній професійній мовленнєвій ситуації вона змістово редукується (зменшується, спрощується), залежно від галузі знання і предмета спілкування стає монотематичною, збагачується професійною лексикою і фразеологією. Це відбувається лише тоді, коли суб'єкти комунікації переходять на професійний рівень свідомості.

Мова професійного спілкування, крім уже названих, має й інші особливості. Характерною її ознакою є діалогічність. Професійна діяльність потребує обміну думками, обговорення певних проблем чи окремих питань, прийняття рішень, тому фахівці вступають у безпосередній словесний контакт, і комунікативний процес між ними протікає як активна мовленнєва взаємодія.

Професійній мові, як і науковій, властиві певні комунікативні якості: абстрагованість, логічність, точність, ясність, об'єктивність. Крім того, вона має бути чистою, виразною, естетичною (З посібника).

Завдання 4. Прочитайте текст і назвіть, від чого залежить комунікативна компетенція

Комунікативна компетенція

Індивід, крім знання мови, мусить уміти використовувати її в конкретному контексті й ситуації, тобто володіти комунікативною компетенцією.

Комунікативна компетенція – сукупність знань про спілкування, вербальних і невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата.

Комунікативна компетенція залежить від:

- комунікативних інтенцій (утримування в пам'яті сказаного і постійна кореляція плину спілкування з метою мовця, його проміжними та кінцевими результатами);
- дотримання комунікативних стратегій, що допомагають досягти необхідного результату комунікації;
- знання особистості співбесідника; зворотного в'язку в комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей (темпераменту, переваг, уподобань тощо) адресата, його соціальних ролей; уміння долати психологічні «фільтри», розбивати психологічні «щити»; уміння володіти навичками декодування «мови тіла» співбесідника (паралінгвістичних засобів) тощо;
- постійної орієнтації в умовах та ситуації спілкування;
- орієнтації і підтримання самого процесу спілкування, тобто контролю за цим процесом;
- контролю власної мовленнєвої поведінки, емоцій тощо.

Однак комунікативна компетенція не означає автоматичного її використання (Ф. Бацевич).

Завдання 5. Прочитайте прислів'я. Поясніть, про які комунікативні

ознаки культури мовлення в них ідеться

- Перше погадай, потім повідай.
- Не кидай словами, як пес хвостом.
- Слово до слова – зложиться мова.
- Що маєш казати, то наперед обміркуй.
- Слово може врятувати людину, слово може й вбити.
- Змалку вчись говорити правильно.
- Зайве слово, як в очах полова.
- Переливає з пустого в порожнє.
- Не говори, що знаєш, але знай, що говориш.

Завдання 6. Розкрийте зміст поданого нижче висловлювання, з'ясувавши спочатку значення слова «менталітет»

Національна мова є засобом вираження менталітету нації (З посібника).

Завдання 7. Письмово розкрийте зміст поданого нижче висловлювання

Як одна з істотних ознак нації українська мова виконує об'єднувальну функцію.

Завдання 8. Виберіть із дужок один варіант слова, обґрунтуйте свій вибір

Кожен народ, хоч (і, й) є часткою людства (і, й) живе за законами загальнолюдського розуму, має право (й, і) повинен міркувати (наді, над) власними проблемами, які висуває (переді, перед) нами історія.

Такою непростою, болісною проблемою (у, в, на) Україні є мовна ситуація, що склалася (в, у) молодій суверенній державі.

Не будемо (з, зі) ораторським надрином говорити про цю ситуацію, бо стукіт наших небайдужих сердець може потьмарити розум. На часі – спрямовувати енергію (у, в) наукове, виважено зріле, історично реальне річизне розв'язання проблем функціонування державної мови.

Не розрада (і, й) розпука, не звинувачення урбанізованого українства (у, в) втраті національної совісті, а велика освітня робота, надолужування втраченого за століття (у, в) культурі, мові повинні стати матеріальною силою національного відродження...

З величезною прикрістю доводиться констатувати, що досі юридичного підтвердження (у, в) законодавчих актах не одержала вимога про володіння мовою не на побутовому рівні, а на рівні професійному... (Ф. С. Бацевич).

Завдання для самостійної роботи

1. З'ясуйте важливі дати з історії розвитку інформаційних технологій та програмного забезпечення за XX-XXI століття

Опишіть значення цих подій для становлення сучасної ІТ-галузі

(наприклад, поява першого комп'ютера, створення інтернету, виникнення мов програмування, розвиток мобільних технологій, штучного інтелекту тощо). Доповніть список іншими відомими вам фактами, що вплинули на розвиток програмної інженерії у світі та в Україні.

2. Завдання (адаптоване до ІТ-сфери):

Складіть тезовий план публічного виступу з теми «Кібербезпека та програмна інженерія як чинники національної безпеки»

У плані врахуйте такі аспекти:

- значення безпечного програмного забезпечення для державних і корпоративних систем;
- роль фахівців з програмної інженерії в захисті критичної інфраструктури;
- сучасні виклики (кібератаки, дезінформація, витік даних, воєнний кіберфронт);
- міжнародні стандарти та досвід;
- внесок українських ІТ-фахівців у зміцнення національної безпеки.